
ВАЛЕРІЙ
ПУЗІК

100

ПОЕЗІЙ
СУЧАСНІСТЬ

ДО
ЧОРНОГО
МОРЯ

Харків
«ФОЛІО»
2025

«ПОЕЗІЯ — ДУХ, ЩО ВЕДЕ КОРАБЛІ...»

*Ми с л о в о маємо, як парус лажий:
розпустимо ж його — в моря летіти!*

Ю. Яновський
«Паруси»

Війна руйнує міста, випалює землю, заби-
рає життя, ламає долі. Поезія, як і мова, не
здатна зупинити війну, але може стати при-
хистком, зброєю, голосом тих, хто бореться,
і пам'яттю про загиблих. Вона допомагає пе-
режити біль, зафіксувати мить, донести прав-
ду. У різні часи війна породжувала мистец-
тво, що ставало символом епохи. Так, Перша

світова війна дала літературному світу «втрачене покоління» — Гемінґвея, Ремарка, Фіцджеральда. Друга світова знайшла відображення у творах Довженка, Барки, Самчука. Сучасна російсько-українська війна спричинила сплеск воєнної поезії, прози, музики — від Сергія Жадана, Ярини Чорногуз, Павла Вишебаби до молодих авторів, які фіксують реальність у своїй творчості.

*Ми — покоління
чийі слова впізнаються
на сторінках книжок
що не встигли згоріти
після обстрілів друкарень
та видавництв... —*

зауважує Валерій Пузік — поет, прозаїк, художник, режисер, який зараз перебуває на фронті. До війни працював журналістом, писав прозу, презентував власні художні

виставки, знімав документальні короткометражки... У 2015-му воював добровольцем у ДУК ПС, брав участь у бойових діях на Донбасі, а в лютому 2022-го знову став до зброї. Навесні 2022 року молодший сержант ЗСУ почав малювати просто на війні: у коротких перервах між боями його полотнами ставали кришки ящиків із мінами, а інструментами — фломастери, фарби для стін і підлоги та навіть кава. Багато робіт Валерія Пузіка вже виставляються в галереях по всьому світу.

«Мені здається, що я до війни й зараз — це дві різні людини. За яку тему не взявся б — усе зводиться до війни. Війна змушує переосмислити життя, змінити пріоритети. І залишає шрам, який ніколи не зникне», — каже Валерій Пузік. У мить загостреного відчуття життя народжуються його поезії. Їм притаманний особливий емоційний зміст:

Мої вірші поламани —

стоять на милицях у шпиталях

Мої вірші рухають пальцями протезів

Мої вірші — більше мовчать ніж говорять

Мої вірші бинтують рани і люблять

хапаються за життя

Збірка «До Чорного моря» охоплює вірші, написані поетом з 2020 до 2025 року. Це не просто поезія — це щоденник, створений серцем, яке відчувало війну, руками, що торкалися пилу зруйнованих міст, очима, які проводжали тих, хто не повернувся. Кожен вірш — це біль, що став словом. У цих рядках увічнено пам'ять про тих, хто боронив, хто вірив, хто жив і любив. Слова проростають крізь смуток, немов чорні соняхи на випалених полях. Мова стає зброєю і щитом. Надія, мов вільний птах, залишається незламною та нестримною. Ці вірші не мають витончених

образів і метафор, тексти дихають реальністю. Вони не відсторонені, а відчуті тілом і серцем:

*пальці тепер наждак
очі сухі
усміхався останній раз тиждень назад.*

Валерій Пузік пише вільним віршем, короткими, обірваними фразами, що нагадують військові команди або думки між боями. Багато повторів, уривчастих, ніби задиханих, речень, що створюють ефект «потoku свідомості»:

*двісті годин це мало чи багато для війни?
двісті сорок вісім днів це мало чи багато?
а дев'ять років?*

Однією з ключових особливостей стилю є поєднання документальної точності з ліричною напруженістю:

*ліс під номером сто двадцять один
зовсім не ліс а щось страшне
серед повалених стовбурів
у болоті і гнилій траві
сорок одне тіло*

Вірші Валерія Пузіка часто звучать у ритмі суворої реальності військового життя, переданого без прикрас. Іноді рядок складається з одного, максимум двох коротких слів, а розділові знаки майже відсутні. Строф у класичному розумінні також немає.

*А це вже вірш про звук, від якого зникає слух:
Бух!
Бух!
Бух!
Чуєш?
Оглох.*

Образи його поезії — це гармонійне поєднання буденності війни та її символічних

вимірів. Особливо виразні образи дороги та моря, які набувають багатозначності: вони втілюють рух, повернення до втраченого й незгасну надію:

*Дорога шумить снами
Переможними прапорами...*

Море, яке автор бачить у снах і згадках, перетворюється на метафору спокою та відновлення:

*море здається крихким
ніби доля солдата
море шумить
море дарує спокій*

Вірші цієї збірки — це фіксація моментів, які закарбовуються в пам'яті назавжди, і тригери, що нагадують про пережите:

*комусь вистачає і п'яти хвилин
комусь місяць
комусь рік
пам'ятаю як влетіло в дім
шість двохсотих
шість
на третій день від часу прибуття
і це лише одна мить
між світом мертвих і світом живих*

Водночас є у його поезіях і те, що виходить
за межі документальності, — глибокий, особистий вимір.

*За ці місяці прожив щонайменше
два життя
Народився тричі
Не пам'ятаю коли нормально спав
Але тримаємось брат
І палимо їх живцем
Ще побачимось
Ми тут до кінця*

Вірші Валерія Пузіка не просто про війну — вони про людину всередині неї:

*Миші гризуть хліб в бліндажі.
Миші панують на цій висоті.
Люди перуть брудний камуфляж
Розмовляють з мишами
Вписавшись в пейзаж...*

І звучать у віршах голоси загиблих побратимів і зниклих безвісти, кожен рядок — це окрема трагедія, окремий людський біль. Тут немає романтизації війни — лише її хроніка, пережита на власному досвіді: «цей вірш проживе не більше доби...». Воїн-поет не намагається знайти красиві метафори для страшних речей, а говорить про них прямо:

*В коридорі десятки берців
І всі в крові
Комусь ці берці вже не знадобляться
Ріж тканину
Діставай уламки...*

Його тексти важко читати, бо вони надто відверті й безжально чесні. Вони відкривають серце перед війною і водночас не дають їй знищити людину. Його поезія — це хроніка втрат і змін, які війна закарбовує у свідомості:

*Я мав крила — шепотів він в телефон —
А тепер?*

З мене випало серце
чуєш?

Я тримаю його у руці
Я хотів залатати дірку
Проте наче осліп...

У кожному рядку звучить не лише смуток, а й любов — до людей, до рідної землі, до життя: *«що тобі говорити, кохана? я не хочу слів про війну»*. Попри все, у текстах залишається місце для кохання, пам'яті про мирне життя та мріям про повернення з фронту:

*я вийшов на берег моря
імітувати життя
а ще планував якісь незримі речі:
повернусь — казав — колись додому
і буду жити
просто жити*

Ця поезія не про кінець. Вона про світло, яке завжди повертається. Якою буде творчість Валерія Пузіка після перемоги, коли війна залишиться на картинах, у книгах і шрамах? Можливо, менш болючою, але не менш правдивою. Сповненою життєвої сили та любові.

Ольга Ощинська

*Присвячується
Ірині Нечиталюк*

+++

ловити в деталях кожну тінь цього літа
говорити до вітру і хмар
серед вулиці
ліній і тріщин
планувати для втечі маршрут
говорити про тіло про шрами і втрати
про минулу дуже хвору весну
рахувати по хмарах
кожен крок
кожний подих
і писати про море
про піну
і про сни

+++

Боже
і навіть ці рани
які ти замазуєш солоним піском
чорного узбережжя
набирались блаженного кольору
її очей
солоне море Боже
в її руках
перетворювалось на теплу ковдру
снігів найлютіших зим
вона наближалась Боже
заплітаючи зорі в коси
ховаючи ніч за пояс
рятуючи кораблі
вона говорила Боже
ступала боса
туман лежав біля її ніг

і навіть рани ці
не кровоточили Боже
і навіть годинник твій
зупинив свій хід

+++

затирання пам'яті
як сліди і нагадування
як сліди на постілі
ще теплій
в порожній кімнаті

коридори темні
кімнати нетоплені
вікна зашторені

холод осені
стиглий
медовий
зношений

+++

винайдення мови
звучить твоїм ім'ям
пишу його на зброї
пишу його ще раз
повторюю
його
ніби молитву
сотні і тисячі
сотні і тисячі
сотні і тисячі
ра-
зів
пишу його на тілі
колами по воді
пишу його навпомацки
уві сні
на стіні
пишу його на зброї
знову і знову і знов
ім'я твоє основа основ

+++

Від цього світла в очах темніє і ти тут сам.
Незворотність шляху часу і слів.
Що сказати тобі коли більше немає сил?
Що сказати собі коли у легенях лише
свинцевий пил?

Дороги збивають думки у Чумацький Шлях.
Вітри зривають дах.
Дорожня мапа — слідами уздовж мостів
Втраченим почерком чужих листів.

Крики твої
Чує лише ріка:
Води її
каміння
і береги.

Боже для чого ці слова?
Тесля будує собі човна:

Переправа крізь сни
Переправа крізь дні —
Усе це порожні пісні.

Вірші так чи інакше пишуться вночі.
Слова лякають сов та вужів.
Ліс оживає як тільки зникає пил.
Що сказати тобі коли більше немає сил?

+++

поезія — каже — це говоріння вночі.
поезія — дух що веде кораблі.
поезія — каже —
маяк.
ти слухай його
і пливи
пливи до землі.
знаєш слова бувають німі
тоді голоси звучать в голові:
записуй їх
в бортовий журнал
записуй
і
залишай
м'ятий слід
літер
і чорнил.
формує

список мертвих
і список живих
список тих
що були «до»
і тих
що будуть «після».
записуй — каже — усі голоси
і якщо ти не хочеш зустрітись
з ними на дні
пропливай — каже — повз
сирен і китів.
поезія — каже — дух що веде кораблі.

Зміст

«Поезія — дух, що веде кораблі...».	
<i>О. Ощинська</i>	3
«ловити в деталях кожну тінь цього літа...»	15
«Боже і навіть ці рани...»	16
«затирання пам'яті як сліди і нагадування...»	18
«винайдення мови звучить твоїм ім'ям...»	19
«Від цього світла в очах темніє і ти тут сам...»	20
«поезія — каже — це говоріння вночі...»	22
«у цьому і є сенс — говорила вона...»	24
«ТИХО ТИХО скажи...»	26
«на світанку вона усміхається уві сні...»	29

«що наша пам'ять?..»	31
«серце моє — чуєш мене? — я тут...»	32
«крізь серце її тече ріка...»	33
«допиши це речення до кінця...»	34
«цей вірш проживе не більше доби...»	36
«час відбиває ритм серпневим дощем...»	39
«кожна осінь повертає любов у це місто...»	40
«як згадувати їхні імена...»	42
Говорити про міста	43
Двісті годин	45
Доведи мене	48
Не сняться сни	49
ТрО	50
Толока	51
І.	53

Вечірня Одеса	55
Марія з Маріуполя	57
«Якщо я загину люба...»	59
Вічні повернення	60
«одного ранку прокинешся і скажеш їй...»	61
«все таїнство в її голосах...»	62
Мій командир	64
Повар	67
Чорними хмарами	70
П'ятилиник бузку	72
Пташка	76
«На світанку німіють сни...»	78
«соняшники в полі...»	79
«що тобі говорити, кохана?...»	81
«те як вона спить...»	82

Сонце моє	83
Моє серце	85
Дерево	87
«Укрзалізниця пульсує ніби вена на шиї...»	90
«двісті годин...»	92
«якщо це правда то після довгої зими ми вернемося додому...»	95
«і серце зупинялося кожну мить...»	97
«писати про що завгодно тільки не про війну...»	99
Шорхе	100
Пункти незламності	104
«ліс під номером сто двадцять один...»	106
«вона обіймає його і шепоче...»	107
«позаду мене руїна...»	108
«тінь міста якого немає...»	109

«якщо у темряві є світло...»	110
«полями якими ще вчора...»	111
«тіло — що лежить серед поля...»	112
«торкатись твого обличчя...»	114
«в черзі біля вантажівки Нової пошти...»	115
«Небо...»	118
«Після звільнення вони цілують землю...»	121
ОККО	122
«Я буду птахом...»	126
«вона пахне весняними квітами...»	127
«Я заходжу в Будинок культури...»	129
Talan	132
Пише	133
«Річка вийшла з берегів навесні...»	134
«Ця країна мені нічого не дала...»	136

Намалюєш світанок	139
«Як же вона вдивлялася в небо...»	140
«Він телефонував завжди серед ночі...»	142
«Григорій Савич Сковорода...»	145
Зів'яле листя	149
«І щоби там не було наприкінці...»	153
«ці серенади під вікном...»	155
«Батько сидить над медаллю сина...»	156
«чи бачать будинки сни?...»	158
Спроба написати вірш про нас	160
«І скільки мрій розбитих наче скло...»	163
«якщо я загину...»	165
Класики	166
«цей вірш проросте травою...»	169
«і коли Бог чекає ранкового зведення...»	171

«напиши на вцілілій стіні...»	174
«Привіт, друже! Ти загинув два дні назад...»	175
«море солоне — море печалі...»	178
«і коли світ здавався дуже і дуже великим...»	180
«ми — покоління письменників та поетів...»	182
«ти — чисте мирне небо...»	184
«Бог із калюжі дасть напитися...»	186
«Що я знав про свою країну?...»	189
«перекотиполе котись котись...»	192
«приходиш до моря — а море іще не спить...»	195
Короткі зустрічі	198
«де всі мої сни?...»	200

До Чорного моря

«одного разу я був живим...»	202
«ця війна траншеями на лініях наших доль...»	205
Зигзиця	207
«моє дерево все ще росте біля моря...»	210